

TCZJ11 Fonologie ZJ

1. Úvod: parametry znaku

Organizační info, cíle, obsah

- středa 16:00-17:10
- MS Teams
- *Na konci kurzu dokáží studenti strukturovat lexikální jednotku českého znakového jazyka na jednotlivé parametry, rozumí roli fonému v přirozeném jazyce a dokáže ji na konkrétním příkladu popsat.*
- 1. úvod; 2. tvar ruky; 3. orientace; 4. lokace; 5. pohyb; 6. nemanuální část; 7. dvouručnost; 8. fonologické procesy; 9. ikoničnost; 10. prozodie

Literatura, zdroje dat

- základní:

Kapitola 11. **Phonology**. BAKER, Ann et al. *The linguistics of sign languages : an introduction*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2016. (v ISu – [studijní materiály](#) - bude); videa <https://benjamins.com/sites/z.199/video/11.9>

- rozšiřující:

Kapitola 3. **Phonology**. SANDLER, Wendy a Diane C. LILLO-MARTIN. *Sign language and linguistic universals*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. (v ISu – [studijní materiály](#))

- Dictio
- další literatura: [sylabus v ISu](#)

Předpoklady, požadavky

▶▶ úvodní kurz z fonetiky a fonologie

✘ prezence / účast

✓ ústní zkouška

(data ze znakového jazyka, vysvětlit; z kapitoly Phonology učebnice)

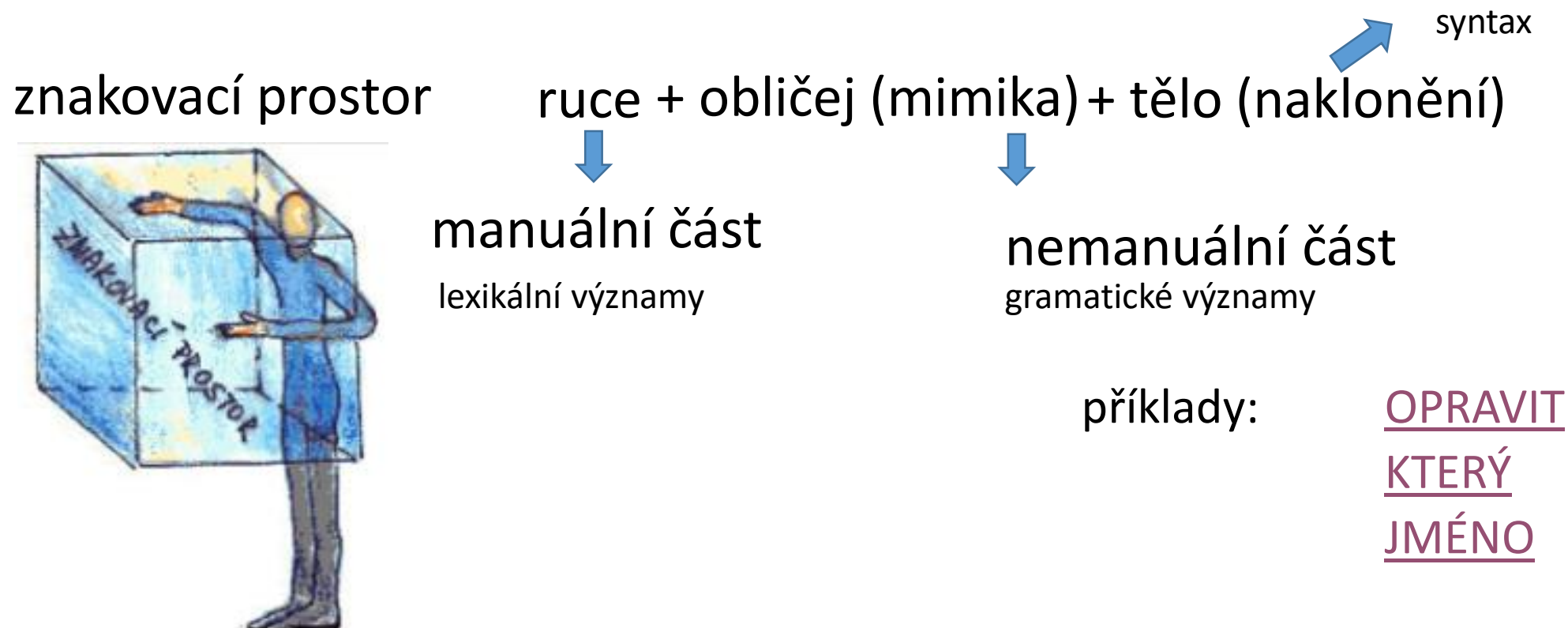
Otázky?

Obsah hodiny: 1. Úvod

1. artikulace vizuálně-motorických jazyků
2. Znakové jazyky jako přirozené jazyky
(dvojí členění, počátek lingvistického popisu)
3. Parametry ve znakových jazycích
4. Fonologie znakových jazyků

1. Artikulace vizuálně-motorických jazyků

- audio-orální jazyky (mluvené) vs. vizuálně-motorické jazyky (znakové)

2. Lingvistický popis znakových jazyků

- dvojí členění jazyka:

jednotky, které nesou význam se dělí na jednotky, které nenesou význam, ale jsou lingvisticky signifikantní ►► fonémy

- metoda minimálních párů: např. **p-es** vs. **l-es**

- až do 60. let 20. století:

nejmenší jednotky znakového jazyka jsou slova

Slovo v ZJ: holistická ikonická jednotka

Příklady:

PŘÍTEL

ČAJ

PROUDIT

Ikoničnost:

čínské písmo (oheň)

v ČZJ: OHEŇ

- přímý vztah nápodoby mezi objektem a jazykovým výrazem
- formálně nedělitelné jednotky, význam jako celek

Ikoničnost jako škála

ikonické

PŘIPÍT SI

OHEŇ

DŮM

KOČKA

částečně ikonické

TĚSTOVINY

ROZEJÍT SE

neikonické (arbitrární)

KUCHYŇ

SÝR

William Stokoe, 1960, Americký znakový jazyk

- rozdíly mezi znaky lze strukturně zachytit
- metoda minimálních párů, „objev“ dvojí artikulace (fonémů)

př. 1

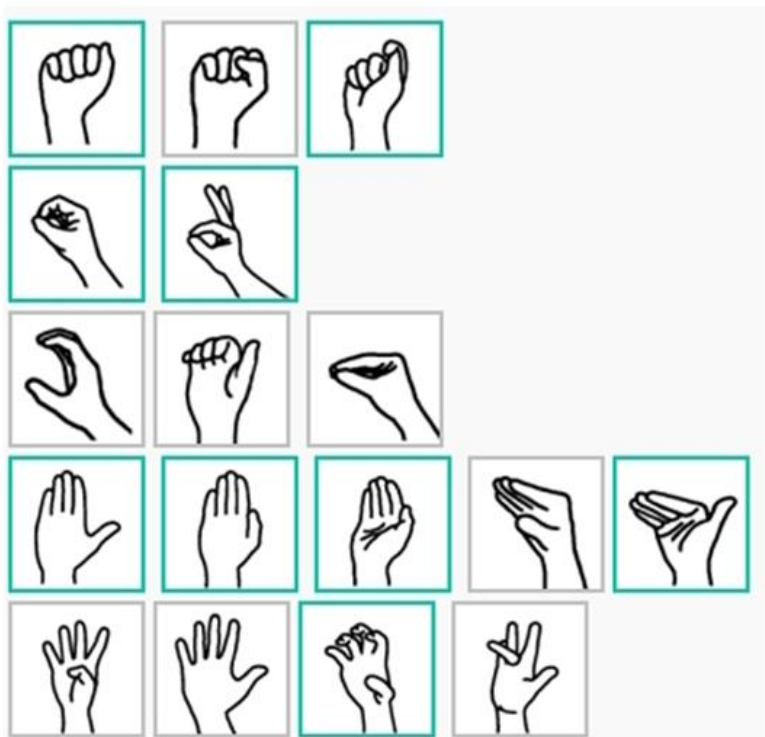
a. PŘÍTEL

b. VLASTNÍ

V čem se liší (manuální část)?

1. parametr znaku: tvar ruky

př. (2)

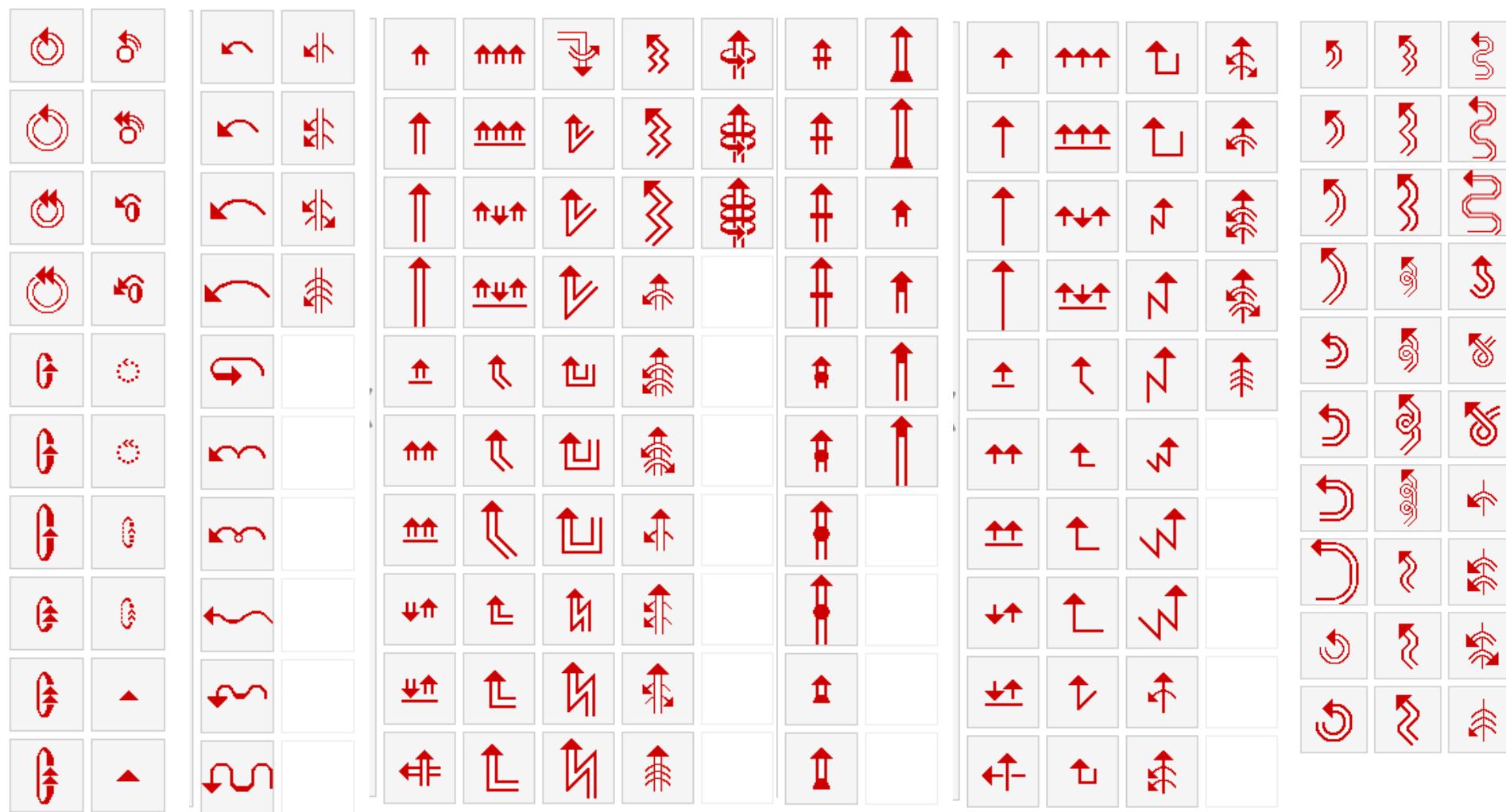
a. ČEKAT

b. UŽÍVAT SI

V čem se liší (manuální část)?

2. parametr znaku: pohyb

př. (3)

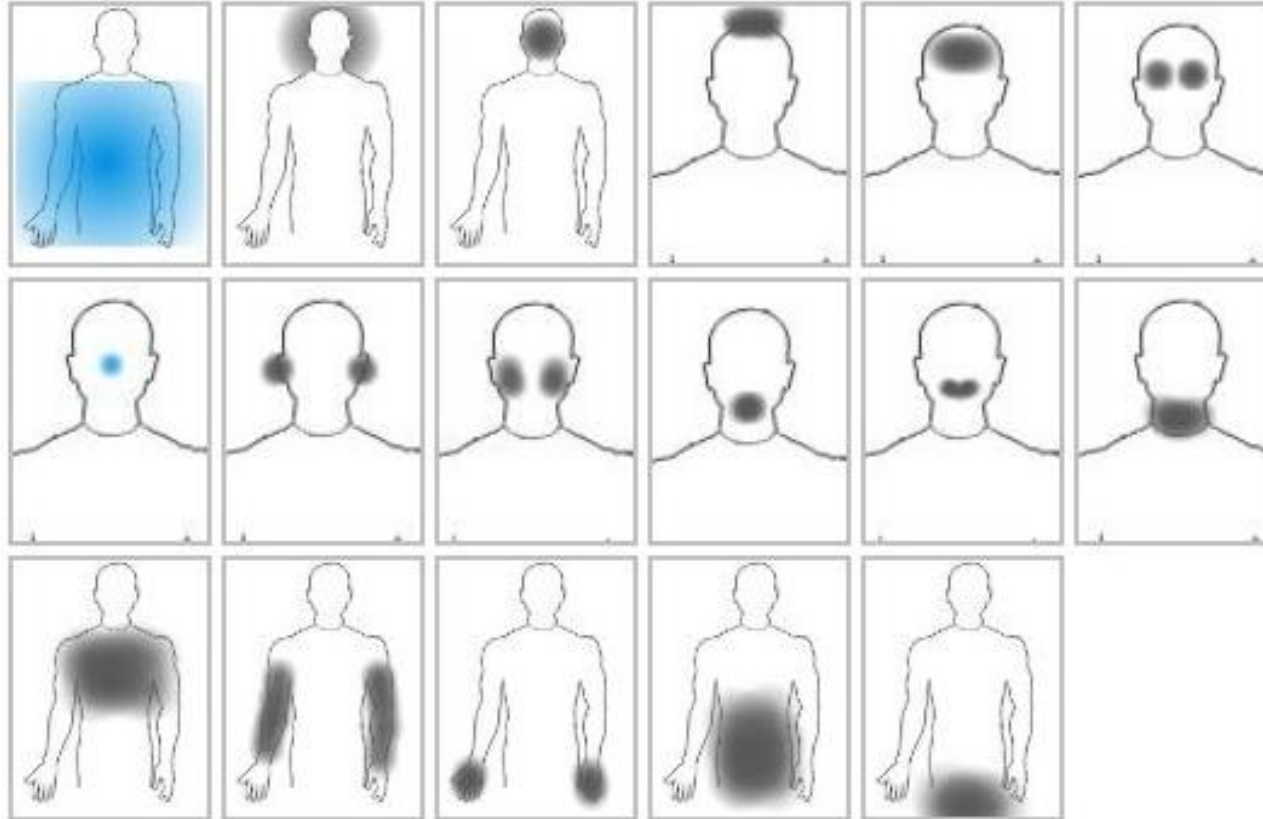
a. ČAJ

b. SVÁTEK

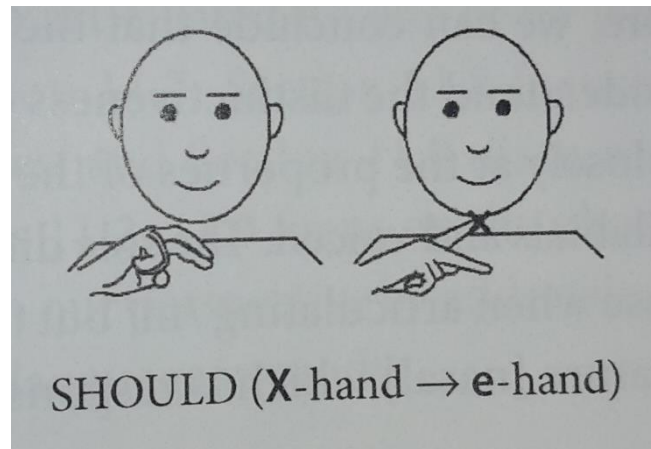
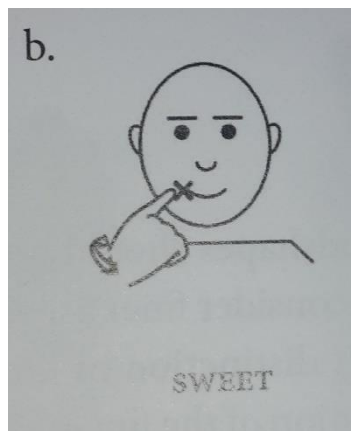
V čem se liší (manuální část)?

3. parametr znaku: **místo/lokace** artikulace

- **fonologie** daného jazyka studuje elementy, ze kterých se tvoří slova, a možné kombinace těchto elementů
- inventář elementů se pro jednotlivé jazyk liší
- pomocí distinktivních rysů (např. pro lokaci)
- rozdíl: správně utvořená struktura vs. smysluplná struktura

poznámka:

distinktivní rysy nevytvářejí vždy lexikální rozdíl

tvar ruky:

BRATR (varianta 1, varianta 2)

VIDĚT (varianta 1, varianta 2)

pohyb:

JMÉNO (varianta 1, varianta 2)

ZASTAVIT (varianta 1, varianta 2)

místo:

POŠTA (varianta 1, varianta 2)

Stokoe (1960): shrnutí

- zakladatel lingvistického popisu znakových jazyků
- rozlišuje 3 skupiny parametrů (fonémů), které obsahuje každý znak
tvar ruky, místo artikulace, pohyb
- rozdíl v modalitách:
  - mluvený jazyk: **sekvence** konsonantů a vokálů
  - znakový jazyk: **simultánní** realizace tvaru, místa a pohybu
- později přidal: orientace ruky, nemanuální složka (víc částí)

Shrnutí:

- dvojí artikulace (znakového) jazyka
- 3 parametry znaku (tvar ruky, místo/lokace, pohyb)
- minimální páry
- distinktivní rysy
- inventář minimálních elementů (fonémů) jazyka